

© CanStock Photo / redrockerz

AP HOGESCHOOL
ANTWERPEN

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

Kathrin Schärer

Soms

ben

ik...

GOTTMER

Expeditie Taal

© Can Stock Photo / redrockerz

Professionaliseringstraject over taalondersteuning bij kleuters en in de eerste graad.

Helena Taelman - Sara Verbrugge - Nele Martens – Ingeborg Landuyt – Iris Vansteelandt

Het
land van de
grote
woordfabriek

Agnès de Lestrade
Valeria Docampo

DE EENHOORN

Vandaag heeft Florian **drie woorden** in zijn net gevangen.

Maar vanavond, aan tafel, zal hij zwijgen.

Hij wil zijn woorden sparen

voor een heel bijzonder iemand.

Siebelle is jarig...

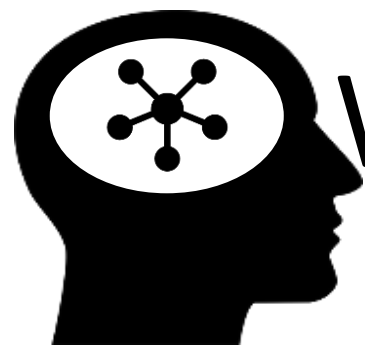
Florian droomt al zo lang van het zinnetje *Ik hou van jou*,
maar dat is veel te duur voor hem, kost nog jaren sparen.

Hij zal Siebelle alle woorden geven

die hij in zijn vangnet heeft gevonden:
kersenrood, pannenlapje, stoelendans.

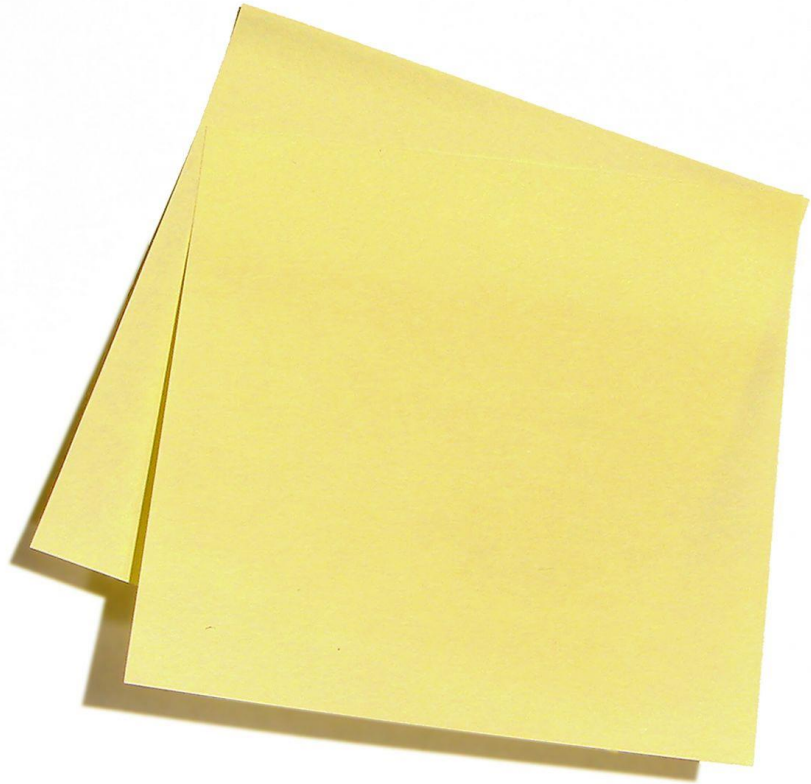

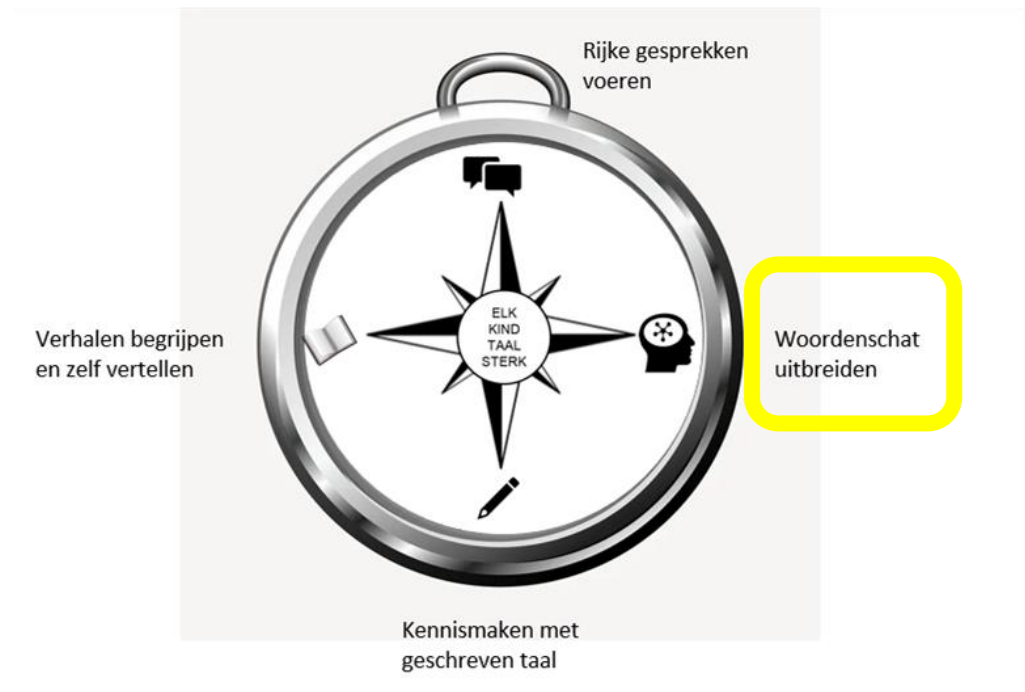
Woordenschat uitbreiden
verbreden en verdiepen

- Hoe zetten jullie nu in op woordenschatverrijking (verbreding en verdieping)?
- Kleuter, lager, zorg, leerkrachten lichamelijke opvoeding, ...
- Wat zijn jullie sterktes op school?
- Waar zien jullie nog groeikansen?

Hoe rijke woordenschat integreren in de klas- en schoolwerking?

© Can Stock Photo / redrockez

- Intro
- Bouwen aan het grote spinnenweb
- Woorden selecteren
- Woorden onderwijzen
- Woordenschat samen aanpakken

de sourdine

WAAR DIENT HET VOOR?

José Maria Vieira Mendes
Madalena Matoso

Woordenschat reflecteert wereldkennis

**Bouwen aan het grote
spinnenweb**

Onze woordenschat is geen
woordenboek, maar een
spinnenweb

muziekschool

strijkinstrumenten

viol altviol cello

Lastige buurman

blaasinstrument

sourdine

repeteren

Forte - piano

zachter

strijkstok

hars

koken   bakken
rijst   de taart
            mixen
de afwas   smakelijk

Woordenschat voor
verschillende thema's
opbouwen

koken	bakken
rijst	de taart
	mixen
de afwas	smakelijk

koken   **bake**
              bakken
                  de taart
rijst   mixen
de afwas   smakelijk
the dishes

Voortbouwen op wat
kinderen al kennen

koken	bake
	bakken
	de taart
rijst	mixen
de afwas	smakelijk
the dishes	

Verdiepen en verbanden
leggen buiten het hier-en-nu

voedsel

zuivel

melk

kaas

eieren

groenten

sla

tomaten

wortels

fruit

appels

peren

Woorden organiseren

voedsel

zuivel

melk

kaas

eieren

groenten

sla

tomaten

wortels

fruit

appels

peren

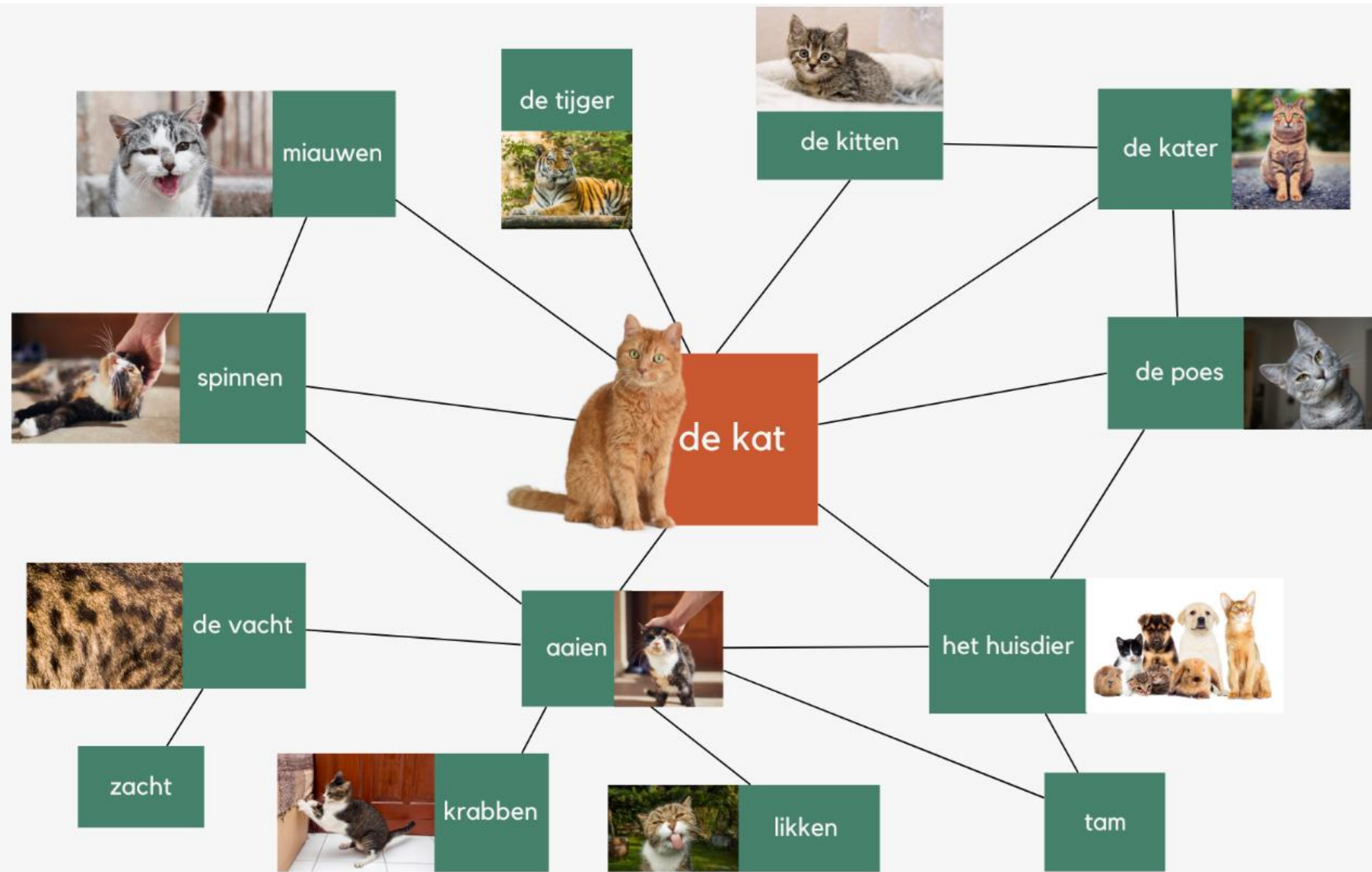
bouwen aan een rijk
spinnenweb van woorden

via

een gebalanceerd aanbod
binnen kennisdomeinen

Als kinderen tot **diep woordbegrip** komen, betekent dit dus dat kinderen:

- kunnen uitleggen wat woorden en uitdrukkingen betekenen
- dat ze woorden en uitdrukkingen breed kunnen invullen zodat hun spinnenweb nog sterker wordt
- dat ze woorden en uitdrukkingen in verschillende contexten kunnen gebruiken

Boeken brengen de wereld en dus ook
woordenschat binnen

Woorden selecteren

Woorden
kiezen die de
kinderen nog
niet
(diepgaand)
kennen

Een
haalbaar
aantal

Maar
welke?

neus

hond

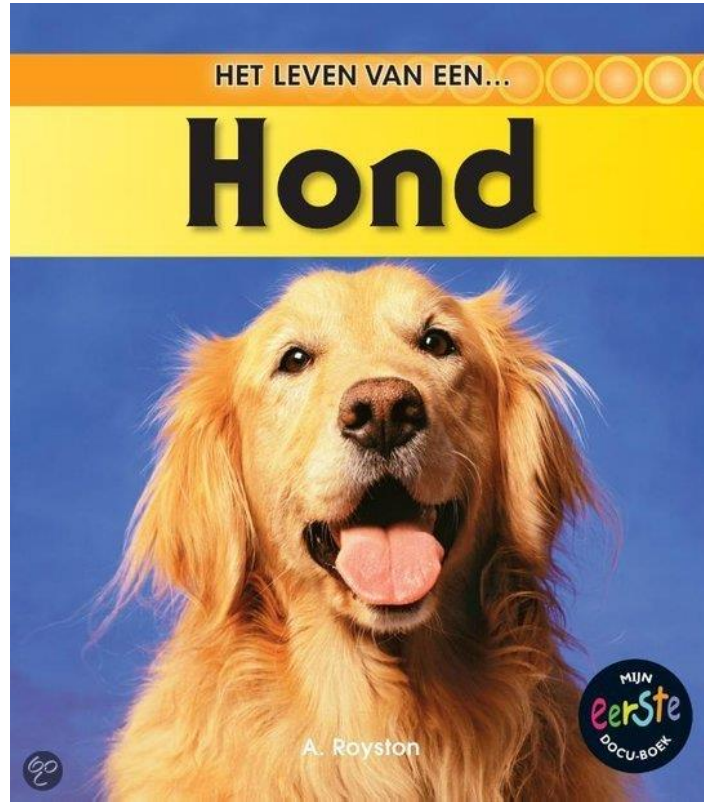
volwassen

huisdier

golden retriever

dierenarts

inenting

tam

pup

te moeilijk

juist goed

te gemakkelijk

zeldzame woorden
vaak zeer technische woorden binnen
een bepaald domein

misschien wat minder
frequent in gesprekken,
maar voldoende frequent in
geschreven taal.

zeer frequent in
gesprekken, leren
kinderen meestal
vanzelf

golden
retriever,
inenting

tam, volwassen, het
huisdier

de pup, de dierenarts
(reeds gekend: de neus, de hond)

Uitdagende woorden

- Misschien wat minder frequent in gesprekken, maar voldoende frequent in geschreven taal.
- Belangrijk en nuttig voor één bepaald domein of over domeinen heen.
- De betekenis valt te begrijpen door kinderen van deze leeftijd, maar is preciezer/rijker dan wat ze reeds kennen.
- Er zijn voldoende mogelijkheden in de planning om de rijke betekenis verder uit te diepen en het woord te verbinden met andere woorden en ideeën.

De piramide is een
vereenvoudiging
van de
werkelijkheid

jongere kleuters thema familie

oudere kleuters thema familie

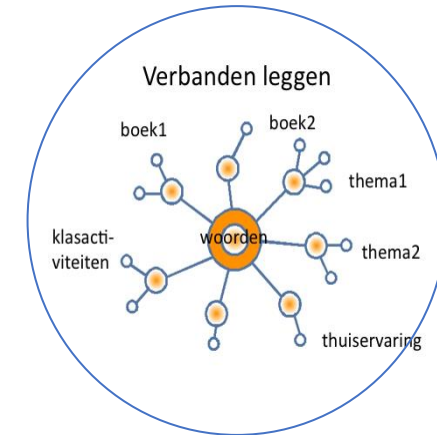
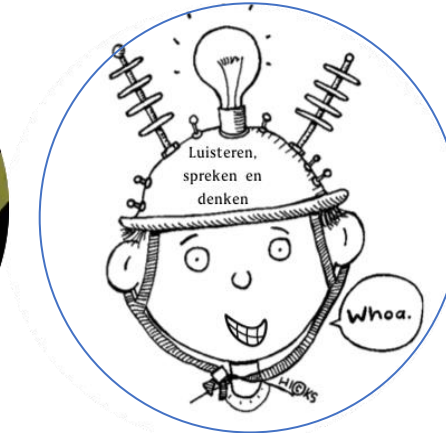

Drie belangrijke tips

1. Voor beginnende meertaalgerende kinderen is aandacht voor basiswoorden nodig. Later pikken ze heel wat basiswoorden vanzelf op.
2. Ook voor laagtaalvaardige kinderen is het onvoldoende om enkel basiswoorden te leren! Besteed aandacht aan uitdagende woorden.
3. Ga voor een gevarieerde woordenschatselectie, maar bewaak tegelijk voldoende samenhang. Laat je daarbij inspireren door diverse materialen.

Woorden onderwijzen

Vier principes

Jouw woordenschatonderwijs versterken doe je zo!

Goed woordenschatonderwijs vertrekt vanuit een evenwichtig aanbod aan rijke thema's, waar meerdere perspectieven aan bod komen! Zo worden kinderen ondergedompeld in een rijk taalaanbod. Hieruit selecteer je een set uitdagende woorden die staan voor belangrijke inzichten, om doelbewust aan te leren. Meertaalvaarders ondersteun je daarnaast ook bij de verwerving van een set basiswoorden. Hieronder vind je 4 gouden tips om woorden doelbewust aan te leren:

1. Vertrek vanuit een betekenisvolle context.

Gebruik een verhaal, een gezamenlijke ervaring, een anekdote als introductie.

Tip: Hang de woorden op als geheugensteuntje om ze vaak opnieuw te gebruiken wanneer ze van pas komen!

2. Verklaar de woorden meermaals.

Dat kan door een kindvriendelijke omschrijving te geven, te visualiseren (met een filmpje, een foto, nabootsen), de betekenis te analyseren, het woord te verbinden met ervaringen.

Tip: Vergeet ook niet om aandacht te geven aan de klankvorm (samen traag uitspreken bv.).

3. Geef kinderen de kans om te spreken én te denken.

Zo onthouden kinderen woorden beter.

Tip: Bedenk op voorhand een aantal gespreksstarters om de woorden in kleine gesprekken te verweven doorheen de dag. Doe denk- en taalspelletjes met de woorden.

4. Laat woorden terugkeren in nieuwe contexten en leg verbanden.

Laat de woorden in andere contexten opnieuw opduiken en leg dan het verband met de eerdere contexten. Denk aan verhalen, hoekactiviteiten, gezamenlijke activiteiten, thuiservaringen.

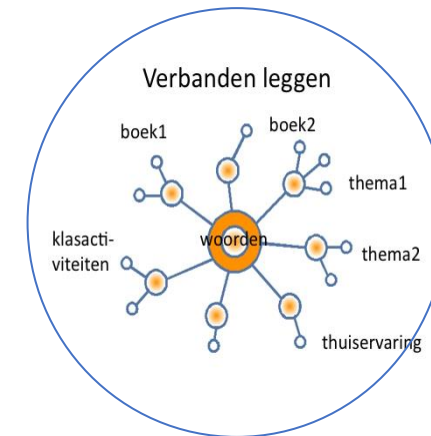
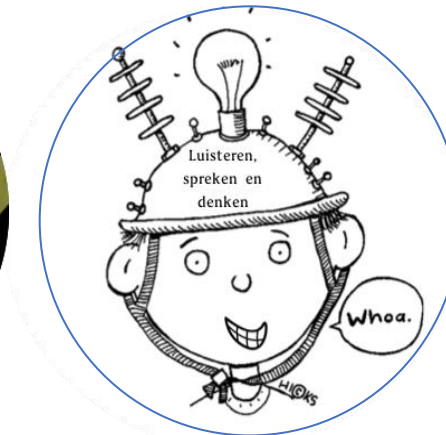
Tip: Herneem enkele oude doelwoorden tijdens een nieuw thema en onderzoek met de kinderen of er een link is met het nieuwe thema.

Met steun van Vlaamse overheid

Check ook de padlet van Expeditie Taal:
<https://padlet.com/icticto/expeditie-taal-btze9ip117zhqg50>

Principe 1

Een betekenisvolle context
met een rijk thema

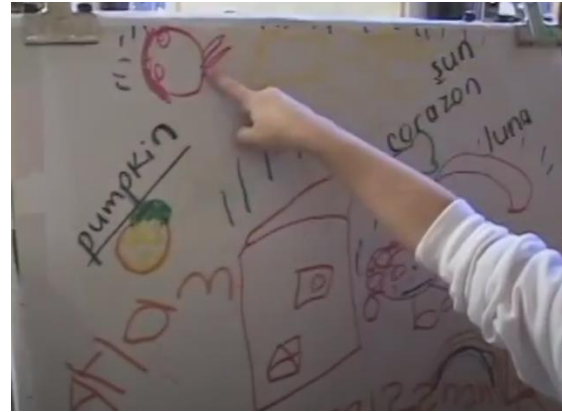
Plan verwante thema's na elkaar

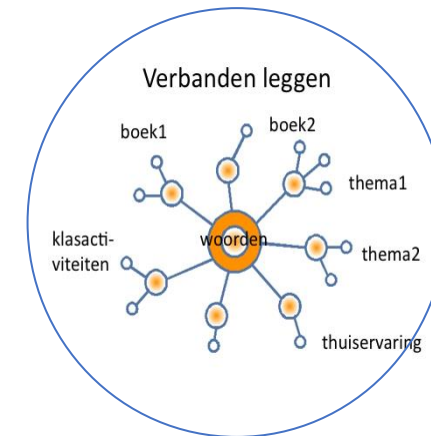
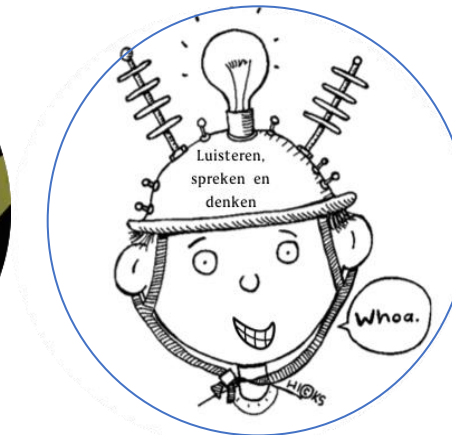
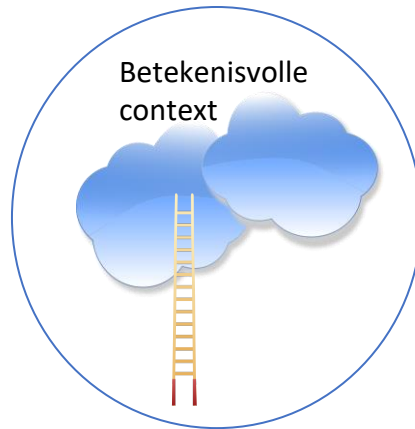
Wat doe je?

- Hoe kan je kinderen met beperkte achtergrondkennis bij dit thema al wat beter voorbereiden zodat ze sneller mee zijn met de inhoudelijke rijkdom van het thema?
- Welke eenvoudige activiteiten (online of offline) kan je voor dit thema bieden om basiswoorden te versterken bij kinderen die daar nood aan hebben?

Tip: Basiswoorden die reeds in de thuistaal gekend zijn, hebben minder context nodig. Uitdagende woorden meer.

Principe 2

uitbeelden/tonen

slenteren =

**kindvriendelijke
definitie**

heel traag stappen

analyseren

niet rennen, niet lopen

**met ervaringen
verbinden**

Slenteren doe ik als ik een
speelgoedwinkel zie.

**de klankvorm
belichten**

slen - te - ren

**Kinderen leren meer
en beter woorden!**

The image features four spotlights positioned at the top, each casting a beam of light towards a central yellow circle. The spotlights are depicted as metallic fixtures with adjustable heads. The beams of light are semi-transparent and overlap in the center. The central circle is bright yellow and contains the text 'Het woord verschillende malen opnieuw verklaren!' in a bold, black, sans-serif font. The background is solid black, making the spotlights and the central circle stand out prominently.

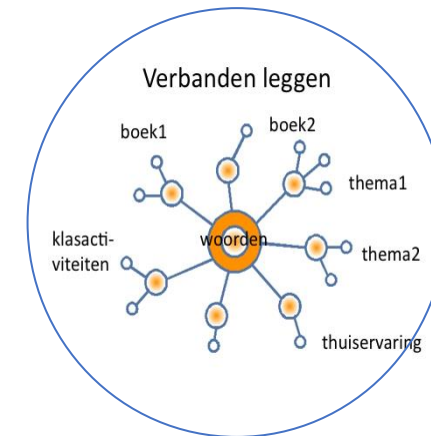
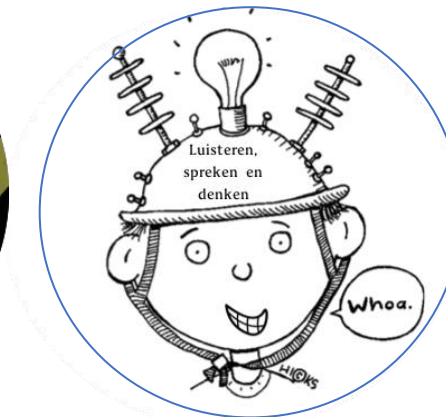
**Het woord
verschillende
malen opnieuw
verklaren!**

Tip: Maak een geheugensteuntje opdat je het woord vaak gebruikt én opnieuw verklaart.

Leiband: een touw of een ketting. Honden moeten op straat aan een leiband lopen

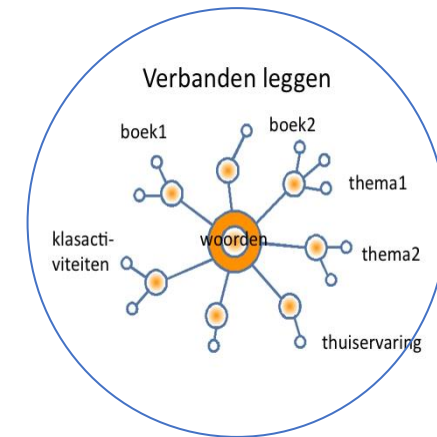
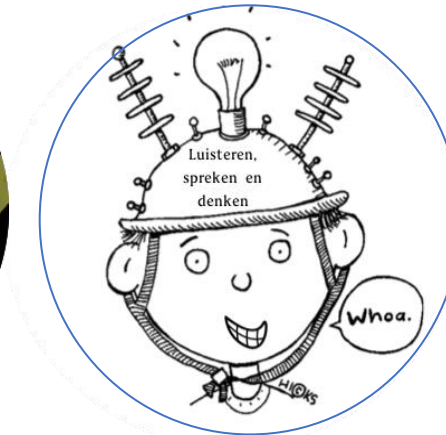
Principe 3

Gespreksstarters voorbereiden

	Vragen en prikkelende beweringen THEMA POLITIE
Kinderen 's ochtends verwelkomen (speelplaats/in de klas)	Hoe ben je naar school gekomen? Hoe druk was het verkeer op weg naar school?
Eventjes wachten	We zullen even doen alsof jullie politiemannen zijn en het verkeer regelen . Politie mannen, toon eens hoe je de auto's doet stoppen! Welk teken geef je om de auto's door te laten rijden op het kruispunt ?
Koekmoment	- Wie zag er al eens een politiemann? Wat was die aan het doen? - Draagt jouw mama/papa een uniform op zijn werk? Waarom draagt hij een uniform? Waarom zouden politiemannen een uniform dragen?
Kringgesprek	(met de automat erbij) Stel je voor, de lichten van het kruispunt werken niet meer. Wat gebeurt er nu? Wat moeten de politiemannen doen? Hoe kunnen ze een ongeval voorkomen?
Hoeken (zeker begeleid fantasiespel!)	Automat: - Hoe weet de politieauto dat er een ongeval gebeurt? - Wat moet de politieauto doen als er een ongeval gebeurt? - Hoe komt die deuk in deze auto? Verkleedhoek: - Politie mannen, vertel me welke oproep jullie kregen. Zandtafel: - Waar is het kruispunt ?
Jassen	Hoe gaan jullie naar huis? Wie moet er een kruispunt over?

Principe 4

mindmap

WONDER WOORDEN

sorteeractiviteiten

Hoort het bij koek? Hoort het bij boek?

(uit: Dag Jules, Jules en zijn grootouders, blz. 12)

Tip: Breid jouw repertoire van spelletjes uit met spelletjes die het spreken of het denken bevorderen, of waarin kinderen verbanden leggen, ..

Woordenschatspelletjes

Denk zelf goed na over de opbouw van het spelletje:

- Herhaal bij de start de woorden en woordverklaringen.
- Ga van gemakkelijk naar moeilijk.
- Bouw werkvormen in voor samenwerkend leren.

Is dit dier aan de lijn?

Is dit dier aan de lijn?

Is dit dier aan de lijn?

Is dit dier aan de lijn?

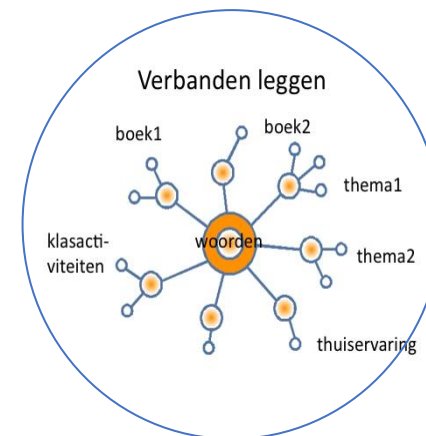
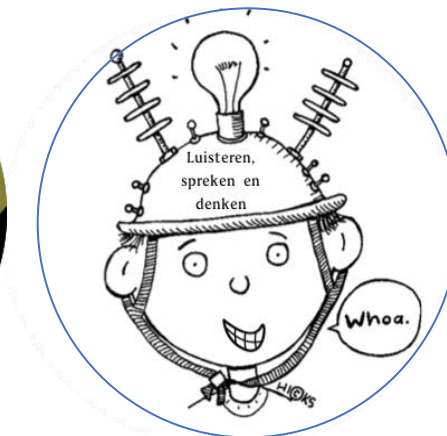
Zie je hier een dier aan de lijn?

Zie je hier een dier aan de lijn?

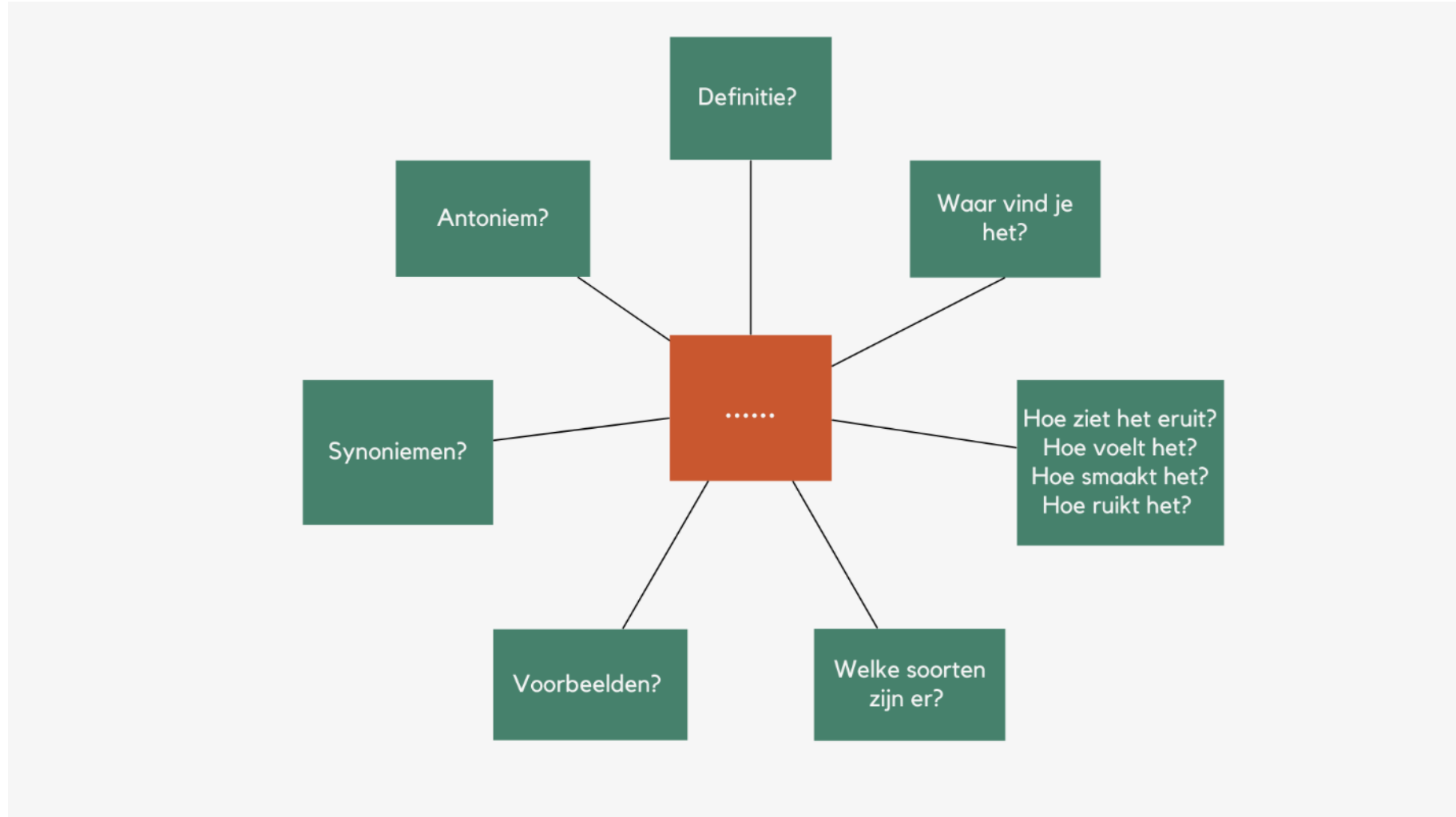

Is die baby aan de lijn?
Waarom?

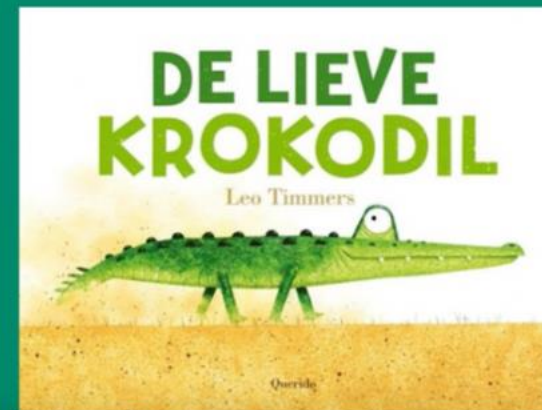

Succesformule = Vertrek vanuit een betekenisvolle context + Verklaar woorden en uitdrukkingen meermaals + Geef kinderen de kans om te denken en te spreken + Laat woorden terugkeren in nieuwe contexten en leg verbanden

We duiken even in de klas van juf Marlies en juf Veri ...

**Marlies
leest voor**
uit De lieve krokodil
- Leo Timmers

▶ 0:00 / 8:24

We duiken even in de klas van juf Marlies en juf Veri ...

**Juf Veri
leest voor
uit Pokko heeft
een trommel
- Matthew Forsythe**

0:06 / 8:01

Alle tips op een rijtje.

- Basiswoorden die reeds in de thuistaal gekend zijn, hebben minder context nodig. Uitdagende woorden meer.
- Maak een geheugensteuntje opdat je het woord vaak gebruikt én opnieuw verklaart.
- Voorzie op voorhand een aantal startzinnetjes om de woorden in kleine gesprekken te verweven doorheen de dag.
- Breid jouw repertoire van spelletjes uit met spelletjes die het spreken of het denken bevorderen, of waarin kinderen verbanden leggen, ..

Wakker de woordenhonger aan!

- Waar wil ik onmiddellijk mee starten?
- Wat wil ik uitproberen?
- Wie wordt mijn buddy?
- Wat past in ons actieplan?

© Katoo Peeters

De leerwandeling is een laagdrempelige manier om samen te werken, inspiratie op te doen en de sfeer in een andere klas op te snuiven.

Bij de volgende leerwandeling: focus op woordenschat

Op de school zelf: voorbeeld woordenschat

Leerwandeling in basisschool de Evenaar in Antwerpen:

- Positief bij wie ging wandelen, veel nieuwe ideeën en inspiratie, leren van elkaar
- Er komt meer vertrouwen om je klas open te stellen naar collega's

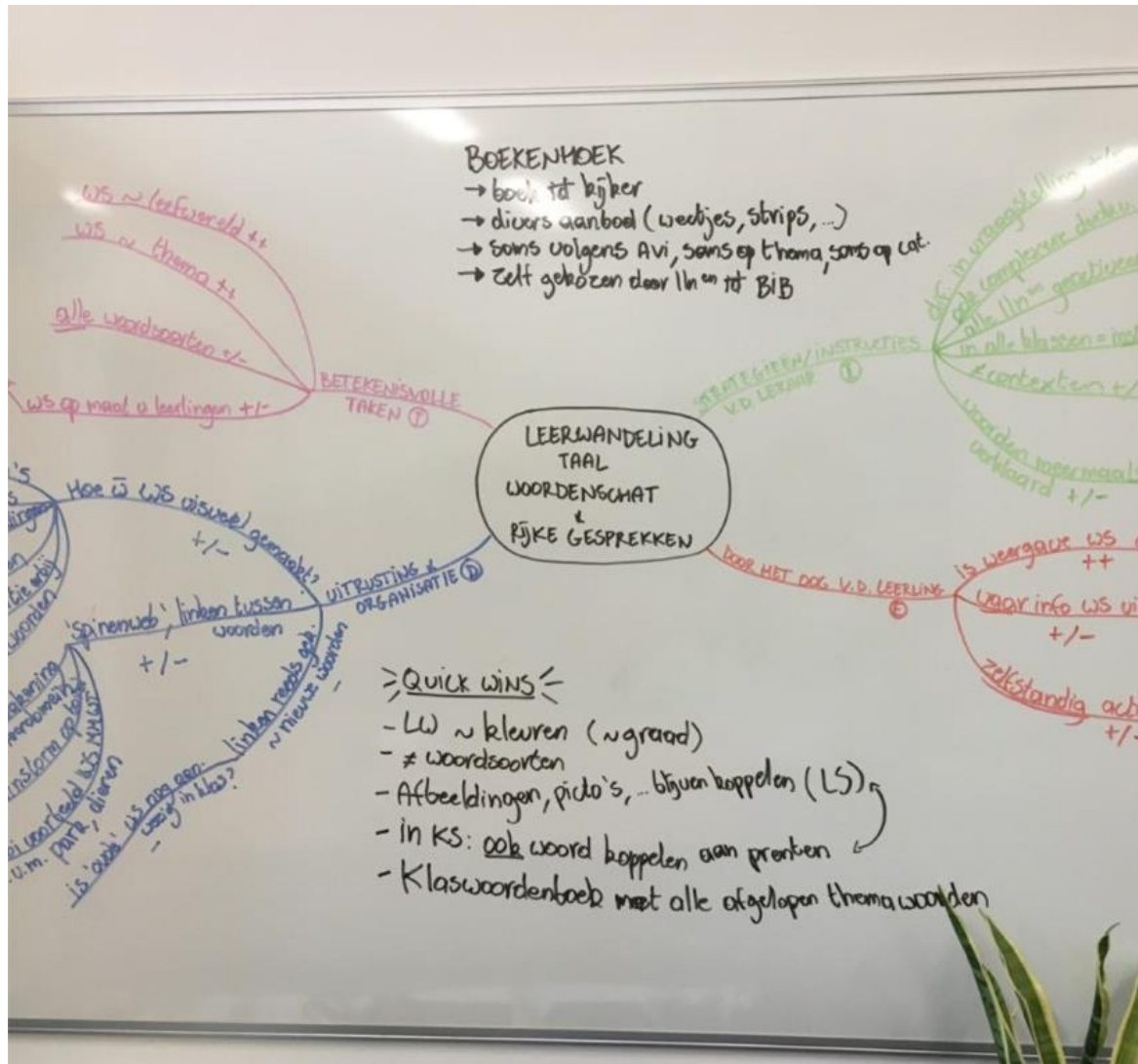
Op de school zelf: voorbeeld woordenschat

TIDE kader Taal (rijke gesprekken/woordenschat)

Klas: _____

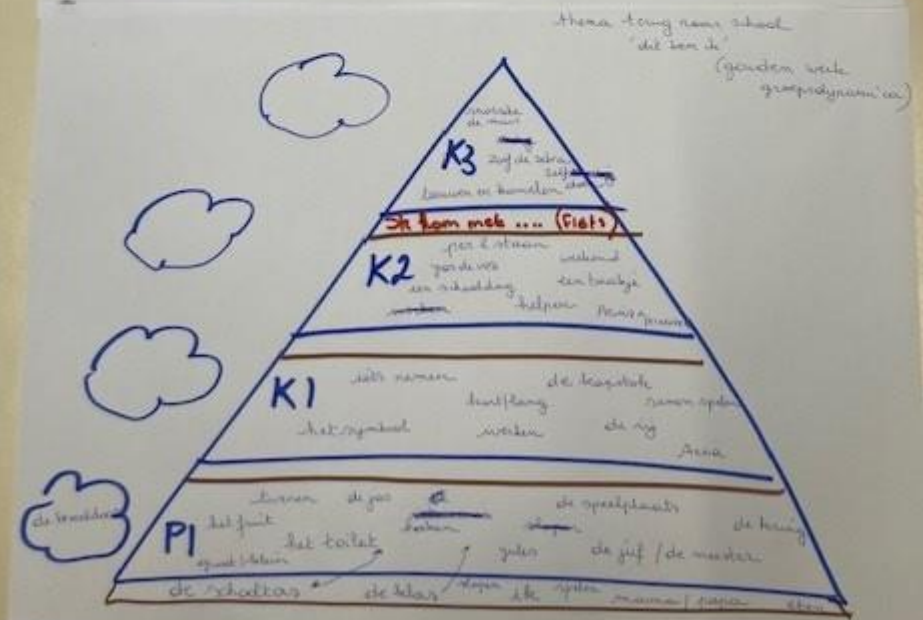
BETEKENISVOLLE TAKEN (Task) <ol style="list-style-type: none"> 1. Sluit de woordenschat aan bij de leefwereld van de kinderen? 2. Sluit de woordenschat aan bij het thema?<ul style="list-style-type: none"> o Is het thema betekenisvol en functioneel? 3. Komen alle woordsoorten aan bod (zn, bn, ww,...)? 4. Zijn de woorden die worden aangeboden doordacht geselecteerd op maat van de leerlingen van deze leeftijd? Is er binnen de klas oog voor differentiatie bij de woordenschatselectie? (vooral uitdagende woorden, aangevuld met specialistische- en basiswoorden → zie driehoek woordenschatselectie)	STRATEGIEËN/INSTRUCTIES VAN DE LERAAR (Instructional strategies) <ol style="list-style-type: none"> 1. Is er aandacht voor differentiatie in de vraagstelling?<ul style="list-style-type: none"> - niet enkel ja/nee vragen - moeilijkheidsgraad aangepast naar niveau leerling 2. Worden er ook complexe denkvaardigheden gestimuleerd bij de vraagstelling (taxonomie van Bloom) 3. Worden alle leerlingen geactiveerd door de vraagstelling van de leraar? (Wordt in alle klassen dezelfde instructietaal gebruikt?) 5. Laat de leerkracht de woordenschat in verschillende contexten en tijdens verschillende lessen terugkomen en worden er verbanden gelegd? 6. Worden de woorden meermaals verklaard?
UITRUSTING EN ORGANISATIE (Design) <ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe wordt woordenschat visueel gemaakt naar de leerlingen toe? (foto's maken) 2. Wordt het 'spinnenweb' geactiveerd 3. bij de leerlingen door de manier waarop woordenschat wordt gevisualiseerd? 4. Worden er linken gelegd tussen reeds gekende en nieuwe woordenschat?	DOOR HET OOG VAN DE LEERLING (Eye of the learner) <ol style="list-style-type: none"> 1. Is de manier waarop woordenschat wordt weergegeven in de klas duidelijk voor de leerlingen? 2. Weten de leerlingen waar ze info over woordenschat kunnen vinden? 3. Kunnen de leerlingen (zelfstandig) actie ondernemen als ze bepaalde woorden niet begrijpen?

Op de school zelf: voorbeeld woordenschat

Opmaken van plan met wat we zagen in klassen

- ++, +, +/-, -, --
- Quick wins
- Positieve inzichten boekenhoek
- Aan de slag met werkgroep taal – volgende PV terugkoppeling met voorstel bepaalde afspraken rond woordenschat

Extra bronnen

- Praktijkgids voor taalondersteuning: [Praktijkgids voor taalondersteuning in kleuter-, lager en secundair onderwijs | Taaltrajecten | Universiteit Antwerpen \(uantwerpen.be\)](#)
- Duerings, J. e. (2012). *Op woordenjacht*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2016/04/13/6-nieuwtjes-over-woordenschat-en-taalplezier/>
- Neuman, S. & Wright, T. (2013). *All about words*. Teachers college press.

Google drive Expeditie Taal

- Link extra materialen uitdagingen: https://drive.google.com/drive/folders/1KHhwDH387MAaaBgKratCaQLy_fTt9a9I?usp=sharing
- Link opname woordenloze prentenboeken: [Woordenloze prentenboeken - workshop Expeditie Taal-20221124_123233-Opname van vergadering.mp4](#)
- [Link materialen inspiratiedag \(uitdagingen etc.\)](#)
- <https://padlet.com/icticto/expeditie-taal-btze9ip117zhqg50>

